

dokaz, da imamo tudi mi Slovenci sv. Cirila in Metoda praznovati!

Za slovstveno praznovanje se roke niso ravno križema držale. Slavno znani Matija Majar je svoje delo o sv. Cirilu in Metodu, kakor so „Novice“ naznanile, že za natis pripravil. V Mariboru predstavlja po pisateljevem dovoljenju gospod profesor Majciger slavno česko knjigo: SS. Ciril in Metod slovanska apostola od dr. Bily-ta, kateri prevod se bode ravno s tistimi krasnimi slikami, kakor česka knjiga v Pragi pri Belman-u natisniti dala, ako gospod prevoditelj za poplačanje natisa, kar bi pri taki spominski in ob enem narodski knjigi želeti bilo, dovolj predplačnikov nabere.

Razun tega bode še v poletnih mescih našim slovenskim čitalnicam priložnost, ss. apostola kot oznanovavca prave omike v posebnih besedah poslati.

Ali zarad cerkvene svečanosti dovolite, da navedem nekaj „Pozorov“ pristavek na okrožnico vzvišenega škofa Strössmajer-ja, kateri se glasi tako-le: „Mi od svoje strani ne dvomimo ne najmanj, da se bode pozivu djakovaškega ordinariata odzvalo od ostalih hrvaško-slovanskih ordinariatov, pa želeli bi še, da se jim pridruže dalmatinski in slovenski. Kdo drugi bo se na čelo postavil pobožnemu ljudstvu, ako ne oni, „ktere je sv. duh postavil, da vladajo cerkev Božjo?“

V imenu tedaj celega izobraženega in neizobraženega slovenskega naroda hrepenečega tudi po cerkveni svečanosti velevažne tisočletnice sv. Cirila in Metoda tukaj javno vprašamo in prosimo:

1. Ali so rajnkega škofa Slomška misli in njih program o Ciril-Metodovi tisočletnici prečastitemu konzistoriju v Mariboru znane?

2. Bi li bilo prečastiti konzistorii draga volja, ta program prečastitim ordinariatom v Ljubljani, Gorici, Celovcu, Trstu, Vidmu, Gradcu in v Subotiči kot glavarstvom slovenskih škofij ali vsaj takih, v katerih Slovenci stanujejo, javiti, da se dogovorijo in zložijo v tej velevažni reči?

Govoril sem ko Slovenec in kristjan. Da bi se na dotičnih mestih ne preslišala ta prošnja!

Maribor 12. listopada 1862.

O nasvetovanem čitalniškem društvu.

Iz Wildonske okolice 4. nov. 8 — Gosp. France Cegnar toži, kakor vsaki slovenski pisatelj, o slabi durni podpori pri obdelovanju književnega polja. Kar v svojem vvodu pravi, mi gotovo tudi saj siromaški pisatelj ali pa založnik slovenski potrdi. Pa o osnovi novega čitalniškega društva vendar jez drugači mislim. Značaj društva bi bil: „Vsak ud bi plačeval na leto kaj malega društvenine in ne zahteval zato nikakove odškodbe ali povračila, saj bi vsak dar bil zadušbina.“

Blaga misel, blagi namen. Ali je pa tudi ta nasvet pravilen, ugoden in potreben? Na te prašanja je treba odgovoriti.

Namen društva bi bil — to je gotovo — podpirati narodno slovstvo z dobrovoljnimi darovi. Dasiravno se ud vsakega društva lahko sili, dasiravno po društvenih postavah, vendar ne vém, zakaj bi bilo ravno nam Slovencom treba posebnih pravil, kako imamo darovati in podpirati svoje slovstvo. Jez ne dovolim nikako v nasvet, da ud ne bi terjal „nikake odškodbe ali povračila“. Taki idealni ljudje imajo navadoma prazne mošnje, ki bi radi le darili drugim v prid. Strössmajerjev mi nimamo več kot jednega, kar so visokočastiti gosp. Wolf umrli. Zato more ud društva pri društvu biti osebno udeležen (interesiran); drugači taka zveza imena društva ne zasluži. Čitalniško društvo toraj ne bi bilo pravilno in ugodno. Pa tudi potrebno ni. Saj

imamo — mislim *) ravno tistega namena — društvo sv. Mohora. Boljše je pa v djanskem življenju zmiraj: drži ga, kakor pa lovi ga. Toraj je treba se poprijeti obstoječega društva, naj ima sedež kjer koli. Saj tudi to društvo lahko vse tiste naloge dobro izvrši, ktere je naštel gospod Cegnar. Moj nasvet bi toraj bil kratek: Vsi udje vseh čitalnic naj postanejo tudi udje društva sv. Mohora. Kdor pa več plačevati hoče, ko društvo terja, bo mu velika hvala. Društvo sv. Mohora ni le v dobrem imenu med narodom, temuč je že pred kratkem pokazalo svojo moč in dobro voljo z znanim razpisom daril za najboljše spise. Vsaka reč ima več strani, — audiat et altera, tertia pars!

Jezikoslovne reči.

Še nekaj o fonetičnih zakonih našega jezika.

V „Novicah“ od 24. sept. t. l. je sprožil g. J. Pajk stvar, ki v naši slovnici zares še ni dognana; namreč, kako je ravnati s predlogi *s*, *iz*, *vz*.

Jaz dodajem še predloga *v* in *k*.

Zastran predloga *s*, *v* in *k* je naša pisava zato pomanjkljiva, ker jih pišemo skozi tako, kakor da so samoglasniki, kar niso. S tem smo prišli v nasprotje ne samo s staroslovenščino in drugimi slavenskimi narečji, ampak tudi z narodno govorico.

Jaz hočem tukaj v kratkem razložiti, kaj sem v tem oziru našel v našem narodu. Primerjaje se potem lahko vsaki sam prepriča, da se po tistih pravilih ravna tudi drugi Slaveni in stara slovenščina.

Drži se pa narod naš sploh sledečih pravil:

1. On govori predloge *s*, *v*, *k* brez samoglasnika samo tedaj, kadar jih more s sledečo besedo zlit v eno besedo. na priliko: *s*-konca, *v*-reko, *z*-oči, *v*-obraz, *k*-meni, *k*-očetu, kakor da je skonca, vreko, zoči, vobraz, kmeni, kočetu itd.

2. Kadar se pa ti predlogi *s* sledečo besedo ne dajo v eno stopiti, takrat jim narod kaj rad samoglasnik pridaje.

To se primerja:

a) kadar nasleduje soglasnik tiste vrste: *s*-stanom, *v*-vek, *k*-kotlu, tudi *k*-gori, *k*-hramu;

b) kadar nasleduje več soglasnikov, ali šumeč glas *š*, *č*, *ž*, *šč*: *s*-mleti, *v*-hrib, *s*-žgati, *v*-ženo, *k*-branju.

Al ta pridani samoglasnik, ki je bil v stari slovenščini vedno polglasnik (*st*, *vt*, *kt*), izgovarja se po raznih slovenskih krajih različno; in sicer po tistem načinu, kakor se je sploh staroslovenski polglasnik v novi slovenščini premenil.

Staroslovenski polglasnik se namreč v novi slovenščini izgovarja trojno: kakor *st*, *e*, in *a*.

Primeri staroslov.: *дѣнь*, *вѣнь*, *тѣ*, *дѣньсѣ*, *мѣнь*, *мѣньсѣ*, *хладѣнь* itd. z novoslovenskim: den, dan; ven, van; té, tá; denes, danas, menem, manem, mēknem, meknem, maknem, hladēn, hladen, hladan itd.

Tako tudi: *kt*dar, *kt*edar, *kt*adar, *st*daj, *st*edaj, *st*adaj.

Kar se tiče krajev, govore Notranjci in Primorci najraje *a*, Štajarci *e*, gorenski in dolenski Kranjci pa *st* ali *a*.

Ravno taka se godi tudi samoglasniku pred imenovanih predlogov. Tudi on se izgovarja trojno: na pr.: *st*žgati, *st*žgati, *st*žgati, *st* stanom, *st* stanom, *st* stanom, *st*mleti, *st*mleti, *st*mleti, *vt* ženo, *vt* ženo, *vt* ženo, *kt* glavi, *kt* glavi, *kt* glavi, *vd*riti, *vd*riti, *vd*riti.

Namesto *st*-se-sa govori se v nekih krajih pred mehki glasovi tudi *st*-ze-za, tedaj: *st*-ze-zažgati, *st*-ze-stati se.

*) Prosil sem že prijatelje za pravila društva sv. Mohora, pa nisem jih mogel dobiti; iz „Večernic“ sem res nekaj zvedel, pa ne dosti. Mislim pa, da bi društvo marsikomu vstreglo in tudi morebiti sebi hasnilo, ako bi na kratko razglasilo po „Novicah“ zgodovino, statistiko in napredovanje svoje; hvaležni mu bomo. Pis.

Toda ni res, da bi se pred mehki glasovi s moral vselej premeniti v z. Primeri: svitek, svinec, snesti, sniti se, snet. Ravno tako se sliši: s vami, s njimi itd.

Včasih prejde samoglasnik predlogov s in v v nosni o: sosed, sodolina, soržica, zoper, votek; in samoglasnik predloga v tudi v u (nam. vu) u vodo, u hrib, uvek, utek, udriti. Tako tudi: u-me, u-te nam. va-me, va-te. Predlog k se preminja v nekih krajih v h: h-meni, h-kotlu itd.

Opira se pa to pritikanje samoglasnikov k predlogom na ono glavno pravilo slovenskega glasoslovja: da z malimi izjemami ne sledé nikdar od konca trije, na kraju pa dva soglasnika zapored brez samoglasnika vmes.

Vsled tega pravila vtika se tudi pri družih predlogih, ki se končavajo na soglasnik, kadar nasledujeta na-nj dva druga soglasnika ali šumeči glas (š, ž, č, šč), polglasnik vmes, ki se tudi po raznih krajih razno izgovarja ko ѣ, e ali a. Na pr. odѣgnati (ode-oda-) izѣbrati (ize-iza-) obѣstatí- (obe-oba-) obѣšiti- (obe-oba-) itd.

Iz predloga vz postaja vѣz, vez, voz, uz. Tako vѣzmem, vezmem, vzmem (vzemem, vzamem); vѣzem, vezem, vazem, uzem (velika noč).

Večkrat pa tudi odpade ali v ali z. Tako na priliko: zdignem m. vzdignem; u hrib, navdol m. vz hrib (ukreber, uzkreber), navzdol.

Včasih se izgovarja iz m. vz. Solnce izhaja m. vzhaja, izgled m. uzgled (vzor).

Besede, sestavljene iz predloga in glagola šel, šla, šlo, kadar se predlog končuje na soglasnik, ti ali vtikajo polglasnik vmes, ali držijo korenski i sedanjega časa: odѣšel, (ode-oda-) ali odišel, izišel, razišel itd.

Glagol iziti vtika včasih že v sedanjem času polglasni a: izajdem.

Pa kakor naš jezik ne ljubi v sredi treh soglasnikov zapored, ravno tako tudi ne trpi dveh zapored na koncu, ampak deva vselej polglasnik vmes, ki se izgovarja po različnih ko ѣ, e, a.

Tako delavec, hladen (-an), zgodeb, naredb (-ab), sêster, ali sestér; ôvec ali ovác, dêsek, desék ali desák, namesti: delovc, hladn; zgodb, sestr, ovc, desk. Izsnete so tukaj le take besede, katerim je predzadnja črka samoglasni r ali l: vrt, volk; — in tujke: testament.

Zoper to pravilo se v naši pisavi še vedno mnogo greši, posebno v lastnih imenih, ki izhajajo na - c in - č.

Slovenski jezik golih končnic — c — č ne pozná, ampak: ec (ѣc, ac) in ič.

Zatoraj je vselej napačno, kadar se korenu pritakne goli c, č. Na pr.: Dolen-c, Goren-c, mladen-č, Marin-č, kvar-č namesto: Dolen-ec, Goren-ec, mladen-ič, Marin-ič, kvar-ič (klar-ič).

Tudi končnici ic, vc ste slovenščini neznane.

Namesto ic ima biti ali ec ali ič, kar prava narodna izreka odločuje; namesto uc pa ovec ali olec.

Ker so nam tujci že tako mnogo spakedrili, bilo bi posebno paziti, da imena dobijo spet svojo pravo slovensko podobo.

Kako hočemo tedaj v pisavi ravnati, kadar zavolj lajšega in lepšega izgovora med predlog in nasledujoče soglasnike moramo samoglasnik postaviti?

Moje mišljenje je, da se držimo narodne govorice, in, ker latinica za polglasnik nima posebnega znamenja, pišimo tam, kjer narod jasno polglasnik izgovarja, vselej e, drugod pa, kakor je komu ljubše, e ali a. Zakaj obadvoje je utrjeno enako v narodu, in je v navadi tudi drugim Slavenom.

Namesto ve, va, vez, voz pa pišemo tudi lahko u, uz.

Živo priporočam to stvar našim filologom, zakaj gotovo je, da nam slovnica v tem še ni dodelana; pa tudi važno je, ker se človek po sedanjih pisavi mnogokrat spod-

tika, posebno kadar pisaje misli, kako se bo to izgovarjalo, kar piše.

Podgorski.

Mojim sestricam!

Sestrice predrage! poslušajte me,
Ne bod' te ošabne, če mlade ste še;
Ker naglo tečejo nam leta mladosti,
Predpust še ne mine, in že smo — o posti.

Če sreča vas išče, le urno se ozrite,
Nasledkov nemilih nikdar ne prezrite,
Ki čakajo ošabnih, so njim za petó,
Kterim se ubraniti mogoče ne bo!

Kar sama poskus'la, lahko vam povem:
Res štimana sem bila, al zdaj mi je mem;
Pač rada zdaj nizko b' nosila glavico,
Da bi poravnala nekdanjo krivico.

Al večna resnica v pregovoru je:
Kar Anžek se vadi, to zna tud' Anže!
V mladosti visoko nosila sem nos,
Mogoče ni starki, zavriniti voz.

Dekleta! ki bote to pesmico brale,
Ne mislite, da sem pisala vam šale:
Gotovo vas čakajo leta bridkosti,
Če se preценite v dnevih mladosti!

Klara R.

Grobni napis Evzebiju.

Suhi v grobu tam leži Evzebi.
Bod' mu lahka, zemlja! — kakor on bil tebi!

Nekim pisateljem.

Mnogi spis smo že na svet izdali
Iz ljubezni same do jezika!

„O da s pisanjem bi vi nehali!“

Čmu? — „No, iz ljubezni do — jezika.“

Po Čelakovškem pr. F. Sl.

Prislovice istrske.

Nabral Jak. Volčič.

Ča prenoča, vuk pojé (kar ponoči izohtane, rado zgine).

Majni daž, zlati voz (dobra letina).

Smokva lokva (a. kadar dozorijo smokve, počnejo dažji; b. na smokve je zdravo vodo piti).

Ukradena stvar za gospodarom vrišči.

Sabotna prelica, nedeljna vodarica, ni nikdar prava gospodarica.

Ki je iz doma ima jednu misal, (domu priti), ki je doma jih ima sto, (da nebi se onemu kakva nesreča pripetila).

Vavek je onde, kako vuk va kožé.

I žaba bi orala, ma nima vrata (nima s čem početi).

Pust gre u Milan (ker onde še do nedelje pustujejo), pa ne pride leto dan.

Umeću (umetnost) ne zame ni tuča ni grad.

Moj Bog vični, u mojoj mošnji nič ni!

Bože pomози i kruh pečen, žena pijana muž vinjen (vino).

Česanj je rekal človeku: Ti mene čuvaj od nohti, a ja ću tebe od boli.

Ki zna dréti, kože ne kvári (se okoristi).

Majka božja marčénica stavi glavnju va zemljicu (počne teplo).

Sve mu koristi, i peteh mu jaja nosi.

Kakov zbuk (spukniti = tukaj zbukniti) takov zasuk (ko se prede), kakoršen uzrok tak uspeh.

I cesarova sirota se pozna.

Kade ni niš, ni prijatelja (radovatelja).